

ják a remek magyar szintársulat ügyét, de hiába — az oszlásnak meg kellett történnie s megint vándorútra kel, bejárja az országot. Végül Kassán talál otthont s itt játszik nagy sikereket érve el 1833-ig, amikor az abauji társaság megoszlik s ő azokkal tart, akik Budára jönnek Pestmegye védelme alá s itt játszik az utolsó pesti bukásig: 1837-ig s elmegy akkor azzal a biztos hittel, hogy annak a színháznak, amelynek építéséhez nemcsak művészetével járult hozzá, de azzal is, hogy szabad idejében ott segített a kőműveseknek, napszámosoknak téglát hordani — tagja lesz.

Joggal hihette, remélhette ezt. A legelterjedtebb magyar lap, a *Honművész*, amelyet Rothkrepf (Mátray) Gábor szerkesztett, nemcsak bírálatában ünnepelte, de rézbemetszett arcképét is közölte s ez alkalommal így írt róla: „Mindenkor koszorút érdemel ő a tragikai szerepben (melyben a közvélemény szerint minden magyar társaságoknál hozzá hasonló nem találhatik s így az első tragikai színésznőknek méltán nevezhetjük)...” Hiába remélte azonban azt, hogy a magyar Thália első örök oltárának szolgálatában töltheti el életét. Sajnálatos tévedések, a vezető urak makacssága, majd pedig az ő büszkesége ezt örökre lehetetlenné tették. A *Pesti Magyar Színház* várta, levelek mentek utána, amelyeket ő sohasem kapott kézhez és amikor egyet mégis megkapott, akkor már késő volt. Sietett Pestre, ahol már három napja játszottak az új színház színpadán s az ő szerepeiben az ifjú, igen tehetséges Laborfalvi Róza játszott. A megye urai, akik a színházat vezették, kéréseiket elutasították s ő sértődötten elment és soha sem lett a Nemzeti Színház tagja, bár 1842-ben újra kísérletet tett a színház arra, hogy tagjainak fényes gardájába megnyerhesse, — de a szerződésből mégsem lett semmi.

Ettől kezdve bolyong szerte a két magyar hazában. Különösen Erdélyt szerette, itt is telepedik le, amikor már tehernek érzi a nagy feladatot, amit tehetsége és művészszerelme rá ró. Marosvásárhelyt lép fel utoljára, 1845-ben, a *Kegyencek vagy II. Katalin orosz cárné szerelme* c. 5 felv. színjáték címszerepében. Bucsjúja megrendítő volt. Az a hatalmas nagy asszony, aki két ország közönségét vitte zokogásba, most maga tört ki fuldokló sirásban és csak annyit akart

mondani: Isten veletek! és arra sem volt képes.

Ha van tragikum egy életben, úgy az övé volt az, aki hat lustrum alatt volt a színpad ünnepelt királynője — most, ha színészek jöttek Marosvásárhelyre — jegyszedéssel keresett pár fillért, hogy kenyere legyen és a színésznőket szerepeikre oktatta, hogy meleg szobához jusson. Aztán még egyszer fellépett, mikor nem menekülhetett a közkíváncsalom elől, a *Preciosa*-ban játszott még egyszer és azzal megszünt végleg a színészekhez tartozni. Sokan igyekeztek rajta segíteni. Akartak nyugdíjat szerezni neki — leánya magához hívta Debrecenbe, de egyiket sem fogadta el. Ott élt csendesesen és hála gróf Lázár József családjára nemes tapintatának! — ott élt nyugalmasan, jó viszonyok között, amíg aztán az a rideg túlvilági nagy rendező őt is felvitte ama ragyogó világba, ahol az elmúlt idők legnagyobb művészei között ő jogos önérettel foglalhatta el a helyét. A legnagyobb művészek ép oly tisztelettel fogadhatták, mint a legnagyobb magyarok.

1845 február 28-án hunyta le szemét. Hálán csak a Múzsák ontották könnyeiket, a magyar haza — nem is vett róla tudomást. Az akkori lapok meg sem említették. Síremléket két év múlva kapott — kitől? — elmondja a felirata: „Szerény emlékkő ez, nagy művésznőnk, Kántorné-Engelhardt Anna hamvait jelölni, de a szerényen elvonult igaz érdem méltánylatát nagyszerűségekben ne is keressük. Meghalt 1854 febr. 28-án, 60 éves korában. E kő emeltetett P. C. által, 1856-ban.”

(A sirkő feliratán tévedésből Engelhardt helyett Hartmann olvasható.)

Mi volt ő a magyar színészetnek? Első nagy fáklyahordozója, első papnője, első szolgáloja, örökös dicsősége. Tragikus szerepeiben megdöbbenő, szívet-lelket megreszketető erő. Minden, ami ehhez kell: jellemző, festő, alakító, domináló igazság. És amikor kómikus szerepekben lépett fel — mindent elfeledett és elfeledtetett — csupa kedély volt, szív és szeretet. Kiváló szerepei voltak: lady Macbeth, Lucretia Borgia, Tudor Mária, Gertrudis királyné, Gertrud (Hamlet anyja), Erzsébet (Stuart Mária), Ilka, Széchy Mária, Dobrochna, Franczka a Makrancos hölgy, Sappho, Jolantha, a Jeruzsálemi királyné stb.